

Новите измерения пред Освободителната война /1877- 1878 г./

Колкото и да са непривлекателни от човешка гледна точка, войните имат и креативно предназначение. Изключението в ново време е единствено Норвегия, създадена самостоятелно и без война. Освободителната война /1877-78 г/ е сред най-застъпените в литературата, музиката и изкуството, нещо което убягва на изследователите днес. Поради тази причина си струва да потърсим другото съвременно измерение на тази война? Ако направим кратка ретроспекция от Наполеоновите войни насам в Европа, неминуемо ще се сблъскаме с отвратителния образ за войните. Да, тези войни несъмнено промениха картата на Европа, но не донесоха морална слава на победителите. В тях имаше всичко освен справедливост. Войната между Русия и Турция от 1877-78 г. донесе неизбежно много жертви и незаслужени страдания. Но, навярно ще се съгласите с мене, че малцина могат да отрекат благородството на нейните цели? А главната измежду тях е възстановяването на българската държава. Така на практика България бе родена с одобрението на интелектуалния елит на цялата европейска общественост. Светът видя една война, която даваше свобода и независимост, а не провъзгласяваше империи. Това бе „другата Европа“, далеч по-значителна за нас! Тя знаеше за Батак, ала не подозираше за вековните ни стремления към национален суверенитет. Позитив ли е тогава за нас Трети март? Много са въпросите, които продължават да битуват преди да дадем категоричен отговор. Коя е истинската причина за войната? Защо руският цар, който твърдо се зарича да не воюва повече с Турция, обявява война? Защо руската армия, противно на всички изисквания на военното изкуство, не се възползва от ефекта на изненадата? Защо Русия обявява войната през април 1877 г., а започва военните действия чак през м. юни? Защо не предприеме нужните мерки за политическо осигуряване на евентуалните придобивки от войната? Защо се ангажира с такива тайни споразумения във Виена и Лондон, които фактически свеждат до минимум резултатите от войната и превръщат Санстефанския договор във фикция? А трайните апетити на нашите съседи спрямо българските земи? Ако Санстефанска България е мит, блян, театър, тогава как да си обясним целия неистов вой на част от европейската преса срещу нея? Как да приемем Трети март за национално постижение, след

като той минава под знака на една война, която наричаме Освободителна? Или пък как да си обясним другия парадокс - новото княжество остана формално подчинено на Портата, но първите месеци на неговото държавно устройство, следваше да минат под знака на управление на Русия, историческия враг на Османската империя? Тези и още много друг подобни въпроси тепърва очакват аргументиран отговор. Нищо не е в състояние да омаловажи резултатите от войната. А изводът е, че въпреки всичко казано дотук, това не бе обикновена война! Нейната история започва отдавна и отдалече. В нея има нещо различно от предшестващите войни. Това бе най-честната война в историята на европейския XIX век. Тя бе предизвикана от мъченичество, разгневило и въодушевило света. Мисля си и друго, каква добра историческа участ бе за нас факта, че тогава руски император бе Александър II, а не неговия приемник, оставил печални следи не само в българо-руските отношения! Не едно и две са паметните сражения по време на войната? Ами обсадата на Плевенския редут, която Алън Тейлър оприличи така:” Благодарение на съпротивата на Осман паша при Плевен, Русия още е „заклучена” в Черно море, а Турция е европейска държава! Кое би било по-важно за нас българите в случая? Вероятно най-вече това, че при Плевен бе унищожена Санстефанска България още преди да се е появила! Но санстефанизмът остана. Колко терзания изпитахме от това, че по пътя от Сан Стефано до Берлин, бяхме разпокъсани и то от нашите освободители!?! Една мечта ни пречеше, една несъстояла се справедливост ни правеше безсилни да изпълним собственото си историческо предназначение. По пътя ние забравихме, колко вековни усилия, търпения, унижения и храброст ни трябваша за да стигнем дотук? Не, Сан Стефано не ни напомня само договор и територия. Той внесе промяна в нашето политическо мислене. Трети март възвърна българската държава на политическата карта на света. Посоките и смисълът на историята се оценяват не по мотиви, а по резултати. Трети март поднесе на света обхватите на териториалното разпространение на българския етнос, под чиито граници лежаха подписите на всички велики сили по време на Цариградската посланическа конференция от декември 1876 г. С други думи Русия изпълни една благородна европейска мисия, която другите не пожелаха да предприемат! Санстефанска България бе разрушена от европейските сили, не защото не знаеха, че там живеят българи. На нея се гледаше като на изкуствен продукт, създаден само за да придвижи руското напредване към топлите морета. Нямахше ли интуитивен страх от

размерите на чисто етническото надмощие на българите в източната част на Балканския полуостров, където се създаваше една прекалено голяма държава в прекалено близка географска дистанция до Цариград? И сетне не започнаха ли изграждането си повечето балкански държави с приблизително една трета част от територията на собствената си етническа цялост? Защо тогава, това трябваше да се сторнира за наша сметка? Не на последно място, каква е тази общобалканска съдба, при която балканските етноси живяха в мир под управлението на един ненавиждан и тираничен режим, а после се нахвърлиха един срещу друг с жестокост не по-малка от тази на угнетителя! Да, наистина България след Трети март не бе мечтаното общество и заслужено като територия Отечество, но си бе все пак наше! Затова и Трети март ще бъде винаги наш! Наш е и Сан Стефано - като гордост от признато присъствие, като потвърждение на етнически реалности, както разбира се са си наши и смразяващите пороци на крайностите срещу новите предизвикателства на обединена Европа днес! Ето това може да бъде възприемано като вечното ново измерение на онова, което се случи тогава и след него....!

Красимир Григоров - Зав. отдел „Възраждане” , РИМ–Враца